

nieuwe boeken, verslagen e.d.

Laat ze vliegen

Het boek 'Trekvogels' van Jaap Taapken en D.A.C. van den Hoorn vormde de basis van de lesbrief over trekvogels voor leerlingen van 11-13 jaar. Het materiaal is een lees/werkboekje, inclusief vragen en opdrachten en een handleiding van 17 pagina's voor de onderwijzer met enige achtergrondinformatie, literatuur, en dergelijke. Het doel is kennis aan te dragen over trekvogels, hun bedreigingen, noodzaak tot bescherming en dergelijke. Maar ook het bevorderen van begrip voor en bewustwording van een noodzaak van de conservering en verbetering van ons leefmilieu, in het bijzonder ten aanzien van de plaats en functie van trekvogels daarin en leerlingen te motiveren, waar dat mogelijks is, zelf mee te werken aan de bescherming van vogels.

Gedurende vijf weken heeft de Nederlandse Schoolradio (SNS, postbus 115, 1200 AC Hilversum) in maart wekelijks 20 minuten aandacht aan dit onderwerp besteed. Het is geen biologische benadering van trekvogels, er wordt ingegaan op het verschijnsel trek bij vogels, welke vogels trekken, hoe wij weten dat ze trekken en waarom ze trekken. Met tal van voorbeelden wordt dit geïllustreerd. Accent wordt gelegd op de betekenis van het Waddengebied als foerageer- en rustplaats. Ten slotte worden de talrijke gevaren genoemd waaraan trekvogels blootstaan en wordt vermeld wat er zoal gedaan wordt om trekvogels te beschermen. Leerlingen kunnen via vele vragen en opdrachten aan de slag.

Voor de docent is een korte handleiding toegevoegd.

Kees Zwaga: Laat ze vliegen. Tekeningen van Henk Jellema, offset. Uitg. Centrum voor Europese Vorming in het Nederlandse Onderwijs (CEVNO), Pastoorsteeg 4, 1811 JC Alkmaar, 072-121 525. Prijs f 4,-, vanaf 20 stuks f 3,50 per stuk. Verkrijgbaar door storting op giro 1 647 436 van bovenvermeld adres.

Atlas van watervogels op het IJsselmeer

De toenemende aanspraken die op een belangrijk deel van de overwinteringsgebieden en doortrekggebieden voor watervogels worden gedaan hebben het noodzakelijk gemaakt een meer gedetailleerd inzicht te krijgen in de betekenis van het IJsselmeer voor watervogels. In dit rapport worden de resultaten vermeld van een onderzoek naar een 18-tal algemeen voorkomende watervogels die op het IJsselmeer voorkomen. Het betreft hier de volgende soorten: Fuut, Aalscholver, Toppereend, Kuifeend, Tafeleend, Brilduiker, Grote Zaagbek, Middelste Zaagbek, Nonnetje, Grote Mantelmeeuw, Kleine Mantelmeeuw, Zilvermeeuw, Stormmeeuw, Kokmeeuw,

Dwergmeeuw, meeuwen spec., Zwarte Stern en Visdief. Daarnaast werd een groot aantal andere soorten minder uitvoerig bestudeerd. De waarnemingen gedaan vanaf schepen blijken veel leemten in onze kennis over het voorkomen van deze vogelsoorten op te vullen. Ofschoon het grote belang van het gebied voor watervogels duidelijk wordt getoond, moeten de in het rapport gepresenteerde cijfers met de nodige voorzichtigheid worden gehanteerd.

Van mei 1976 tot en met april 1978 werden twee maal per maand vogels op het IJsselmeer geteld vanaf schepen van de Dienst Zuiderzeewerken. Aan het begin van iedere maand werd een 4 tot 5-daagse reis per schip gehouden, halverwege de maand nog twee kleinere tochten. De verspreidingspatronen werden per computer geanalyseerd. Het IJsselmeer werd verdeeld in vakken van 5 x 5 km, aansluitend bij de indeling die door het SOVON wordt gebruikt. Relaties tussen het voorkomen van vogels en andere eigenschappen in de vakken, komen in dit rapport nog niet aan de orde. Voedselgegevens over bovengenoemde watervogels zijn natuurlijk ook uiterst belangrijk en eigenlijk zou aan alle doodgevonden watervogels in dit gebied, voor zover mogelijk, maagonderzoek moeten worden gedaan. Naast de waarnemingen zijn voor alle vakken een aantal parameters ingevoerd, zoals waterdiepte, afstand tot de kust, het voorkomen van de driehoeksmossel en dergelijke. Het is de bedoeling hiermee berekeningen uit te voeren van relaties tussen het voorkomen van de vogels en diverse factoren. Met nadruk wordt gesteld dat aan de cijfers, die door extrapolatie zijn verkregen, geen absolute waarde mag worden toegekend. De extrapolaties hadden als doel verspreiding in ruimte en tijd van de vogels onderling vergelijkbaar te maken en niet het uitrekenen van het totale aantal vogels op het IJsselmeer.

A.J. Beintema, L.M.J. van den Bergh, G.J. Müskens & T.A. Renssen: Atlas van watervogels op het IJsselmeer. Gestencld, 89 pag., 10 bijlagen. RIN-rapport 80/2 (1980). Uitg. Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Leersum.

Biesbosch-vogels

De verwachtingen waren hoog gestegen toen wij reeds maanden voor dit boek zou worden gepresenteerd in enkele bladen recensies van dit boek aantreffen. Het boek behandelt na een woord vooraf het ontstaan van de Biesbosch, hoe de 'echte' Biesbosch er uitzag, de grote veranderingen, het sluiten van de Haringvlietsluizen en de gevolgen, milieudynamiek, moeizame aanpassing 1971-1978, waarna van pagina 38 tot en met 116 besteed wordt aan een lijst van waargenomen vogelsoorten met beschrijvingen over het voorkomen in de Biesbosch.

Met een handig literatuurlijstje wordt het boek afgesloten. E.P.R. Poorter besprak de Lepelaar, terwijl afzonderlijke hoofdstukjes worden besteed aan de waterwildjacht, eendenkooien en over jacht op waterwild schaadt het ecosysteem. Van sommige families zijn in kleine hoofdstukjes korte samenvattingen gemaakt. Bepaalde vogelsoorten zoals Aalscholver, Blauwe Reiger, Kwak, Lepelaar, Wilde Eend, Wintertaling, Grauwe Gans, Kleine Zwaan, Kwartelkoning worden wat uitgebreider behandeld. Voor de samengestelde lijst blijken geen literatuurgegevens te zijn geraadpleegd uit de vele gepubliceerde veldwaarnemingen in de talloze tijdschriften vroeger en nu. De gegevens van een aantal trouwe bezoekers van de Biesbosch zijn er echter in verwerkt. Van vele kleinere soorten hadden wij verwacht iets over de vooruit- of achteruitgang na de afsluiting te kunnen vinden, maar daarover schijnen niet voldoende gegevens voorhanden te zijn geweest. Sommige soorten vestigden zich duidelijk na de afsluiting, andere soorten namen in aantal toe, weer andere soorten namen duidelijk in aantal af. De foto's zijn grotendeels van Jan van de Kam en zoals gebruikelijk subliem. Op het titelblad staat de fotograaf Jos Korenkamp vermeld, waarmee ongetwijfeld Jos Korenrump bedoeld wordt, zoals dat ook op pagina 124 te vinden is. Toch heeft de lijst noch voor de eenvoudige vogelliefhebber, noch voor de serieuze waarnemer, noch voor de vastlegging, noch historisch een optimale waarde. Toch zal men het boek graag aan zijn Biesbosch-uitgaven willen toevoegen.

T. Leuret: Biesbosch-vogels. Met illustraties van Jan van de Kam, Herman Japin, Jos Korenrump, Oene Moedt en de auteur, 124 pag. (1979). Uitg. Kosmos, Amsterdam. Prijs f 38,50.

De Kemphaan in Nederland

De bedoeling van deze mededeling is tweeledig. Allereerst wordt een samenvatting gegeven wat er over de Kemphaan, voornamelijk in Nederland, bekend is geworden over de oecologie en het gedrag. Daarnaast worden een aantal nieuwe gegevens vermeld die de auteur uit zijn eigen onderzoek naar voren brengt. Wordt hier het aantal geschatte broedgevallen in Nederland beneden de 2000 broedparen opgegeven, de 'Atlas van de Nederlandse Broedvogels' geeft een aantal broedparen voor 1978 van beneden de 1500 broedparen. De achteruitgang van de Kemphaan kan dramatisch worden genoemd en is nog steeds niet tot stilstand gekomen. Als oorzaken van de achteruitgang noemt Brinkkemper de invloed van de veranderende landbouwmethoden, de stads- en wegnuitbreiding, de hoogspanningsleidingen, de verstoring, de recreatiedruk en de jacht. Uit ervaring kan ik er aan toevoegen dat de jacht in de zuidelijke landen op de Kemphaan nog veelvuldig voorkomt. Als mogelijkheden tot

behoud van de soort in ons land wordt in de eerste plaats een juist beheer van broedbiotoop gezien. Of dat nog op tijd zal komen moeten wij dan maar hopen. In deze mededeling wordt vooral nader ingegaan op de studies door mevrouw A.J. Hogan-Warburg en dr. Johan van Rhijn waarin de ethologie uitgebreid wordt behandeld.

Bij de prachtige foto's van de schrijver en Oene Moedt mis ik een mooie opname van een groot aantal haantjes op de baltsplaats die hier 'arena' wordt genoemd. Trekgegevens (inclusief ringmeldingen) worden hierin niet behandeld.

J. Brinkkemper: De Kemphaan in Nederland. 53 pag., 20 foto's (1979). Wetenschappelijke Mededeling nr. 137 van de KNNV. Uitg. Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Hoogwoud N.H. Prijs f 7,- voor leden, niet leden f 8,- (inclusief portokosten). Bestelbaar door storting op giro 130 28 tnv. Bureau van de KNNV, Hoogwoud met vermelding 'Wetensch. Med. nr. 137 - Kemphaan'.

Laat Lauwersmeer niet schieten

Onder dit motto organiseert Werkgroep Lauwersmeer een aantal open dagen te weten 27, 28, 29 en 30 mei 1980, met het doel de bezoekers het gebied te laten zien en beleven, en langs deze weg u te tonen welke bedreigingen er zoal zijn voor dit unieke natuurgebied.

U kunt zich op verschillende manieren laten inlichten namelijk:

- 1 Rondrit autobus door en langs het hele Lauwersmeer.
- 2 Rondwandeling door het Lauwersmeer.
- 3 Uiteraard kunt U aan beide deelnemen.

Bij iedere rondleiding/rit wordt u begeleid door deskundige vrijwilligers medewerkers. Deelname is mogelijk door per trein naar Leeuwarden te reizen, op het stationsplein staan bussen gereed u naar het Lauwersmeergebied te brengen. Vertrek ± 10.30 uur. Bezoekers met eigen vervoer kunnen zich begeven naar visafslag haven Lauwersoog. Hier wordt u allen ontvangen met koffie, en waar tevens de inleiding plaatsvindt met onder andere een overzicht wat er zoal leeft aan plant en dier in dit unieke natuurgebied en over de inrichting als militair oefenterrein/gevolgen van deze inrichting. Aanvang inleiding ± 11.30 uur.

Bezoekers welke per trein komen, kunnen in hun woonplaats een enkele reis Leeuwarden kopen, daar wij u bij overhandiging van dat kaartje gratis een enkele reis Leeuwarden woonplaats zullen verstrekken.

Kosten deelname bezoekers vertrek vanuit Leeuwarden per bus f 8,50 per persoon.

Om ± 15.30 uur bent u weer terug op het station in Leeuwarden.

Voor nadere informatie kunt u zich wenden aan Waddenhuis, postbus 90, 8860 Harlingen, tel. 0517-5541.

Namens Werkgroep Lauwersmeer: L. Lammerts.